

# KADINA YÖNELİK ŞİDDET ÜZERİNE

## GÖKÇEÇİÇEK AYATA İLE SÖYLEŞİ

*Söyleşi: Esra Aşan, Uğur Demirci*

*İstanbul, Şubat 2016*

Kadın cinayetleri ve kadına yönelik şiddet son hızıyla ve gittikçe daha da vahşi bir hâl olarak devam ederken şiddetin nasıl sona erdileceği uzun bir süredir feminist hareketin ve kamuoyunun gündeminde yer alıyor. Şiddeti sona erdirmek için birbirinden farklı ve birbiriyle çatışan görüşler ve öneriler de dillendiriliyor. Dergimizin bu sayısında feminist avukat Gökçeçiçek Ayata ile cinsiyetçi şiddeti yaratan siyasi iklim, hukuk sisteminin cinsiyetçi uygulamaları ve şiddetin geriletilebilmesi için ihtiyacımız olan mekanizmalar üzerine konuştuk.

***Türkiye’de kadın hareketinin son on yılını belirleyen önemli konulardan birinin kadın cinayetleri ve kadına yönelik şiddet olduğunu görüyoruz. 2000’li yıllarda kadına yönelik şiddet kamuoyunda daha fazla tartışılmaya başlandı. Tartışmalar, bir dönem kadın cinayetlerinin arttığı mı yoksa var olan durumun görünür mü olduğu üzerine yoğunlaştı. Bugün gelinen noktada yaşanan şiddetin yoğunluğu karşısında bunun oldukça tali bir tartışma olduğu söylenebilir. Ancak resmi ağızlarca kadına yönelik şiddetin artmadığı sık sık telaffuz ediliyor. Örneğin, geçtiğimiz günlerde Bağdat Caddesi’nde bir kadının tecavüze uğramasının ardından Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Sema Ramazanoğlu katıldığı bir televizyon programında kadına yönelik şiddet konusunda algıda seçicilik olduğunu söyledi. Yaptığınız çalışmalar üzerinden kadına yönelik şiddetin bu kadar artmasının ya da görünür olmasının nedenlerini nasıl açıklıyorsunuz?***

Öncelikle kadına karşı şiddetin arttığı mı yoksa görünür mü olduğu sorusunu kendimize sormaktan vazgeçmeliyiz diye düşünüyorum. İlk gündeme geldiği dönemde bu sorunun tartışılması makul görülebilir. Ancak bugün bunun, tartışma eksenini kaydıran tuzak bir soru olduğu çok açık. Sizin de belirttiğiniz gibi Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı kadına karşı şiddetin algıda seçicilik olduğunu, konuya toplumsal şiddet ekseninde bakmamız gerektiğini söyledi. Bakanın algıda seçicilik olduğunu iddia ettiği şiddet, kadınlar için ölüm, sakatlanma, hak ihlalleri, yoksulluk, eğitimsizlik, işsizlik, kölelik demek. Bakanın konuşması şiddetin hayatımızda var olduğu gerçeğini değiştirmiyor.

Kadına karşı şiddet arttı ve aynı zamanda daha görünür oldu. Bizlerin yaşadıkları, kadın örgütlerine gelen başvurular, gazete haberlerine yansıyanlar şiddetin arttığını gösteriyor. Ama devlet bu konuda ayrıştırılmış istatistikler tutmadığı için ülke çapında ayrıntılı tabloyu görmek zor. En azından şiddetin azalmadığını açık şekilde görebiliyoruz. İlki 2008 yılında yapılan kadına karşı aile içi şiddet ulusal araştırması, 2014 yılında tekrarlandı.<sup>1</sup> Bu araştırmalar sadece “aile içi şiddeti” kapsıyor. Sonuçlara baktığımızda şiddet oranlarında dikkate alınabilecek bir azalma olmadığını görüyoruz.<sup>2</sup> Kadın cinayetleri ile ilgili durum çok daha karışık. 2009 yılında dönemin Adalet Bakanı Sadullah Ergin’in verdiği rakamlara göre 2009 yılının sadece ilk altı buçuk ayında 953 kadın öldürülmüş.<sup>3</sup> Fatma Şahin’e göre 2009 yılında öldürülen kadın sayısı 171.<sup>4</sup> Bekir Bozdağ’a göre ise bu konuda veri yok!<sup>5</sup> Devlet diğer yükümlülüklerini yerine getirmediği gibi kadın cinayetlerini de içeren kadına karşı şiddet istatistiklerini gerektiği gibi tutmuyor, elinde olanları da kamuoyu ve kadın örgütleri ile paylaşmıyor. Paylaştıkları verilerin de tutarsız ve güvenilmez olduğu ortada. Yaşadığımız, tanık olduğumuz şey kadınların yakılarak, elektrik verilerek, elleri kolları kesilerek, arabaların arkasında sürüklenerek öldürüldüğü. AKP hükümetleri şiddeti önleyen ve kadını güçlendiren çalışmalar yürütmediği gibi şiddeti artıracak söylem ve politikalarda ısrarcı. Şiddetin nedenlerinin başında erkeğin üstün cins olduğu fikri yatıyor. AKP hükümetlerinin kadın ve erkeğin eşit olmadığı yönündeki kabulü ve söylemi şiddeti körüklüyor ve meşrulaştırmaya hizmet ediyor. Kadının eve ve aile içerisine kapanmasına yönelik politikalar toplumsal hayattan çekilmesine, daha da yalnızlaşmasına neden oluyor. Kadının kahkaha atmasının, hamile kadının sokakta gezmesinin, dekoltesinin tartışıldığı bir toplumda eşitlik algısı kırılıyor. Bu söylemler, şiddetin önünü açıp şiddeti kolaylaştırıyorlar. Erkekler şiddet uyguladıklarında cezalandırılmayacaklarını biliyorlar; normalin bu olduğuna, bunun hakları olduğuna dair düşüncelerine zemin yaratmış oluyorlar. Erkekler artık “kadını dövme, öldürme hakkım varmış, onu kullandım” diyebiliyorlar.

***Devletin, kadına yönelik şiddetin önlenmesine dair geliştirdiği politikalar üzerine konuşabiliriz. Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidara geldiği ilk dönemde Avrupa Birliği’ne uyum süreciyle beraber yasalarda kadın haklarından yana düzenlemeler yapıldı. Türk Ceza Kanunu’ndaki düzenlemeler buna örnek olarak verilebilir. Daha sonra Kadın Bakanlığı’nın Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na dönüştüğü bir dönemi izledik. Kadına yönelik şiddet, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü birimi altında ele alınmaya başlandı. Kadının aile ile ilişkilendirilerek ele alınması, sorunlarının aile içine indirgenerek tartışılması ön plana çıktı. Hükümetin kadın hakları konusunda izlediği politikaları dönemselleştirebiliyor muyuz?***

AKP iktidara gelmeden önce Medeni Kanun değişti, 1 Ocak 2002’de yürürlüğe girdi. Bu dönemde kadın hareketi, örgütlediği kampanyayla güçlü bir mücadele yürütüyordu. AKP iktidara geldiği ilk yıllarda dengeleri tartıyor ve kendini var olan sesleri duymak zorunda hissediyordu. İşbirliğine açık görünen ve AB süreci üzerinden birtakım yasal değişiklikler yapmaya göz kırpan bir politika izliyordu. TCK’deki değişiklikler AKP iktidara geldikten kısa bir süre sonra yapıldı, 1 Haziran 2005’te yürürlüğe girdi. Kadın hareketi Medeni Kanun değişiklikleri döneminde yürüttüğü kampanyanın ardından TCK kampanyasını da başlatmıştı. Medeni Kanun ile ilgili süreç TCK kampanyasına olumlu etki etti, yakalanan ivme katlandı. Bu, yeni bir iktidarın önüne geçebileceği ya da geçmeyi tercih edeceği bir süreç değildi. Ayrıca bu kanunların değiştirilmesi uzun yıllardır gündemdeydi. Bu dönemde hükümet zina gibi bazı konuları farklı ele almak istese de başaramadı. 2010 yılına dek pek çok problem yaşansa da, kadın hareketiyle, kadın örgütleriyle çalışmaya görece daha açık bir iktidar vardı ya da kendini buna mecbur hissediyordu. Recep Tayyip Erdoğan’ın 2010 yılında başbakan olduğu dönemde Dolmabahçe’de kadın örgütleriyle birlikte yaptığı toplantıda kadın erkek eşitliğine inanmadığını söylemesi önemli bir kırılma noktası idi. Bundan sonra süreç hızla tersine işlemeye başladı. 2011 yılında Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı’nın yerine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kuruldu. Erdoğan’ın 2012 yılındaki “her kürtaaj bir Uludere’dir” açıklaması diğer bir önemli kırılma noktasıydı. Zaten 2012 yılında yürürlüğe giren 6284’ün hazırlanması<sup>6</sup> ve İstanbul Sözleşmesi’yle<sup>7</sup> ilgili süreç de son oldu. İlk dönemlerde kadın örgütlerine bugünkü kadar düşman muamelesi yapmayan, kadın örgütlerine savaş açmayan veya açamayan diyelim, bir duruş söz konusuydu. 2007-2011 arasındaki ikinci dönemin sonundan itibaren hükümet kendine yakın sivil toplum örgütlerini öne çıkarmaya başladı. 2011-2014 arasındaki üçüncü dönemde ise hükümet ile kadın örgütleri arasında ipler tamamen kopmaya başladı. Bugün, kadınların taleplerine ve kendilerine hatırlatılan görevlerine kulaklarını tıkamış bir iktidar ile karşı karşıyayız. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na baktığımda tamamen yardım üzerinden, iyilikseverlik üzerinden işleyen bir yapı görüyorum. Bakanlık sosyal yardımları kullanarak toplum mühendisliği yapıyor. Bakanın kadına yönelik şiddeti algıda seçicilik olarak gördüğü bir durumda kadın örgütlerinin bakanlıkla birlikte bir politika üretmesinin mümkün olduğunu düşünmüyorum. Böyle düşünen bir hükümetle kadına yönelik şiddeti sona erdirmek için nasıl bir kadın politikası geliştirebiliriz ki? Bakanlık toplumsal olarak şiddetin arttığını belirtiyorsa buna yönelik politika üretmesi gereken gene kendisidir. “Genel olarak şiddet artıyor ve bu yüzden kadına yönelik şiddet de artıyor” gibi bir söz, yürütmenin söyleyebileceği bir söz olamaz. Şiddetin neden arttığını ortaya koyarak nasıl önleneceğine dair politikalar geliştirmesi gereken, bu sorumluluğa talip olan hükümettir, bakanlıktır. Kadın örgütleri, kendi taleplerini bir sürü metinle, eylemle, raporla ortaya koyuyor; yol gösteriyor, öneriler

sunuyor ve işbirliği yapılabilecek durumlarda işbirliğine açık olduğunu belirtiyor. “Şiddete sıfır tolerans”, “döversen erkek değilsin” gibi laflarla olmuyor bu iş. Kadına karşı şiddeti ortadan kaldırmakla yükümlü olanlar parmaklarını dahi kıpırdatmıyorlar.

***Diyanet İşleri Başkanlığı’nın son yıllarda yürüttüğü çalışmalarda aileye ilgisi oldukça arttı. Son günlerde de bu kurum, babanın öz kızına şehvet duyabileceğini söyleyen skandal bir fetva ile anıldı. Kadınlarla ilgili, aileyle ilgili pek çok konuda fetva vermesi, aile içi şiddetin cuma hutbelerinin konusu olması Diyanet’in aileye yönelik yürüttüğü çalışmalardan birkaçı. Diyanet’in aileye dönük ilgisini ve bu konudaki çalışmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?***

Eğer bir hak mücadelesi veriyorsanız toplumun dışında bir mücadele veremezsiniz. Muhtarlarla da, imamlarla da birlikte çalışabilirsiniz. Diyanet’le çeşitli protokoller üzerinden, kadına yönelik şiddet ile ilgili çalışan sivil toplum örgütleri oldu, ASPB de Diyanet’le çalışıyor. Bir dönem Diyanet, hutbelerinde kadına yönelik şiddet üzerinde duruyordu. Ama Diyanet’le çalışmanın nasıl bir etki doğurduğunu, nasıl bir işlevi olduğunu dönüp değerlendirmek gerekiyor. Aslında temel sorun Diyanet’in bu işlerin içine bu kadar karıştırılması. Kadına karşı şiddet konusunda Diyanet neden kilit bir nokta olsun ki? Neden Diyanet’in görüşünü almaya ihtiyacımız olsun? O zaman hukuk ne işe yarayacak? Medeni Kanun veya Ceza Kanunu varken Türkiye’de yaşayan bir kadın olarak, kadına karşı şiddetle mücadelede neden Diyanet’in açıklamalarına bakmak durumundayım? Eğer, başıma bir şey geldiyse —bir cinsel taciz, tecavüz, şiddet, tehdit vb. söz konusuysa— başvuracağım Ceza Kanunu’dur. Boşanacaksam bakacağım yer Medeni Kanun’dur. Bu ülkenin hukuk düzeni Diyanet’in elinde değil. Kaldı ki Diyanet’in gerekli bir kurum olup olmadığına ve kapatılması gerektiğine dair tartışmaların bu ülkede yıllardır devam ettiğini de unutmayalım. Diyanet, hukuku şekillendirmeye, hatta bahsettiğiniz örnekteki gibi çığnemeye yönelik açıklamalarda bulunamaz, kadınları aşağılayan ve kadına karşı şiddeti meşrulaştıran açıklamalar yapamaz. Hukuki sınırlar içerisinde kalmalı, kalmıyorsa da gereken yaptırım uygulanmalı.

***Bir süredir kadına yönelik şiddetin nasıl önlenebileceği kadın ve LGBTİ kurumlarının gündeminde. Bununla ilgili Eşitlik İzleme Kadın Grubu (EŞİTİZ) 2015 yılında iki toplantı organize etti.<sup>8</sup> Toplantıdaki ilk tartışma noktası cezaların ağırlaştırılması ya da haksız tahrik ve iyi hâl indirimlerinin kaldırılması taleplerine nasıl yaklaşıldığıydı. Kadına yönelik şiddetin önlenmesine dair farklı eğilimler var. Tartışmaya sebep olan bu farklı eğilimler üzerine konuşabiliriz. EŞİTİZ’in yaptığı toplantıda bu soruyu öncelikle neden tartışma gereği hissettiniz?***

Evet, sizin de belirttiğiniz gibi yaptığımız toplantıda ilk olarak “Kadın cinayetlerinde cezaların ağırlaştırılması, haksız tahrik ve iyi hâl indirimlerinin kaldırılması bizim ortak talebimiz mi?” sorusu üzerine tartıştık. Bu ilk tartışma konusu olarak seçildi çünkü aslında “cezalar artırılсын ve indirimler kaldırılсын” söyleminde artık bir eşiğe gelmiş durumdayız. Bu konuda doğru yerde durmadığımız takdirde bundan sonrasını düzeltmemiz çok zor olacak.

Özgecan Aslan’ın öldürülmesi sonrasında kadınlar arasında da “Cezalar artırılсын, indirimler kaldırılсын” talebi daha fazla dillendirilmeye başlandı. Bu algı toplumda da çok güçlü. Bu, yanlış bir talep çünkü cezalar zaten ağır. İndirimleri de vaka özelinde tartışmak gerekir çünkü failin indirimden yararlanabileceği durumlar da söz konusu olabilir. Burada öncelikle cezaların artırılmasının değil, devletin izlediği politikanın sorgulanması gerektiğini düşünüyorum. Az önce de dediğim gibi, var olan cezalar zaten ağır; kasten öldürme suçunun cezası müebbet hapis, eğer nitelikli hâller söz konusuysa yani tasarlayarak, töre saikiyle vs. gerçekleşmişse ağırlaştırılmış müebbet. Sorun, katillerin çoğunun cinsiyetçi ve yasaya aykırı yargı kararlarıyla aklanması ya da daha düşük cezalarla cezalandırılması.

Aileler en ağır cezayı isteyebilir, çünkü canları çok yanıyor ve çok ağır bir travma geçiriyorlar. Ancak devletin ve kadın örgütlerinin bu tarz şiddet vakaları karşısında şiddete neden olan toplumsal algının nasıl oluşturulduğu, devletin kadını neden koruyamadığı, nasıl koruyabileceği, faili caydırıcı olacak şekilde neden cezalandırmadığı gibi sorulara yoğunlaşması gerekir. Şiddete neden olan toplumsal algı sistem tarafından üretiliyor. Örneğin “bir kadın gece tek başına sokağa çıkamaz, çıkarsa aranıyordur” gibi bir algı erkeğin her türlü şeyi yapmasına izin veriyor. Geçtiğimiz haftalarda Bağdat Caddesi’nde yaşanan tecavüzün ardından kadının geç saatte tek başına dışarıda olmasının tartışma konusu yapıldığını gördük. Devlet, bu algıyı kendisi yaratmıyorsa bile bunu ortadan kaldırmak onun sorumluluğunda. Kaldı ki şu an yürütülen devlet politikası; şiddetin ilk görünümü olan kadınlara yönelik aşağılama, ayrımcılık, hakaret, tehdit, şantaj, yaralama, cinsel taciz ve cinsel saldırılar gibi suçların çeşitli mekanizmalar ile cezasız bırakılması.

“Cezalar artırılсын, indirimler kaldırılсын” gibi talepler aynı zamanda asıl odağı saptıran talepler. Toplumda linç kültürünü besleyen ve bu linç kültürünün içinden çıkan talepler. Faili de canavar, hasta, sapık gibi sıfatlarla marjinalleştiriyor. Oysa pek çok kız çocuğuna babası tecavüz ediyor. Türkiye’de ensest, çocuk istismarı çok yaygın. Pek çok kadın en yakınındaki erkekler tarafından şiddete maruz bırakılıyor ya da öldürülüyor. Suçu bireyselleştirmek yerine bizlerin bir kadını öldürmeye kadar gelen sürecin nasıl işlediğini tartışmamız gerekiyor. Her şey o ilk tokatla başlıyor. “Bir tokat” dediğimiz şey cinayetle sonuçlanabiliyor. O “bir tokat” cezasız kaldığında başka suçlara da zemin hazırlıyor. Mesela kadının görüntüleri videoya kaydediliyor, tehdit ediliyor, kadına şantaj yapılıyor... Bu tehdit ve şantajlar da ilk

tokat gibi cezasız bırakılıyor. Sonrasında yeni suçlar ekleniyor: Kadın takip ediliyor, darp ediliyor, fiziksel şiddete uğruyor... Bunlar da cezasız bırakılıyor. O gün geliyor ve kadın öldürülüyor. Bu noktada ağırlaştırılmış müebbet mi verilsin, sadece müebbet mi verilsin diye mi tartışacağız! Bütün bu süreç boyunca kadını güçlendirecek ve faili caydıracak olan sistemi kurmayıp, olan olduktan sonra “ıdam edelim, hadım edelim” diyerek, “bunlar sapık, akıl hastası, alkol bağımlıları da o yüzden yapıyorlar” diyerek böyle bir tablo yaratmak tamamen odağı saptırmaktan ve suçu bireyselleştirmekten başka bir şey değil. “Cezalar artırılsın, indirimler kaldırılınsın” demek devletin kadına karşı şiddeti körükleyen politikalarının gözden kaçırılmasına neden oluyor. Bu söylem, sorunu çözmek bir yana, daha da içinden çıkılmaz hâle getiriyor. Çözüm, kadın katillerini yaratan ve cezasız bırakan sistemi, bu durumu körükleyen devlet politikalarını, devletin kadına karşı şiddeti ortadan kaldırma yükümlülüğünü görünmez hâle getiren söylemler ya da yasalarda yapılacak tadilatlar değil. Çözüm, gerçek bir kadın-erkek eşitliği ve bu eşitliği sağlamak için yaratılacak etkin kurumsal mekanizmalar. EŞİTİZ toplantılarında bu konuları konuştuk ve toplantılar sonunda altmış kadın ve LGBTİ örgütünün imzacısı olduğu ortak bir açıklama yaptık.

***Cinayete kadar failin bütün eylemleri yapabilmesi teşvik ediliyor. Tacize uğrayabilir, cinsel bir saldırıya maruz kalabilir ya da darp edilebiliriz.***

Kadın ve erkeğin eşit olmadığı söylemi hem yasa uygulayıcıyı —hâkimi, savcayı, polisi, jandarmayı— etkiliyor, hem de fail erkekleri etkiliyor. Şiddete uğrayan kadının harekete geçmesine dair de kadının önüne bir set çekiyor. Bütün bu süreçte fail erkek için cesaretlendirici, kadın için engelleyici bir sistem kurup ondan sonra bir tecavüz ya da öldürme olayında sadece faili bireysel olarak sorumlu tutmak çok kolaycı bir yaklaşım. Şiddete maruz kalan kadının ulaşabileceği doğru düzgün bir telefon hattı yok, kadın sığınağı yok, kreş yok, maddi destek alabileceği yer yok. Tekrar iş bulması ile ilgili doğru dürüst destek veren yer yok. Olanlar da çok yetersiz. Çünkü bu mekanizmaları bütünlüklü bir şekilde işletebilecek bir sistem kurulmamış durumda.

***Siyasetçilerden kadınları, feministleri, kadın haklarını ve savunucularını aşağılayan sözleri sıklıkla duyuyoruz: Kadın mı kız mı belli değil! Kadın iffetli olacak, herkesin içinde kahkaha atmayacak! Tecavüzcü, kürtaaj yaptıran tecavüz kurbanından daha masumdur! Kürtaaj cinayettir! Anası olacak kişinin hatası için suçu neden çocuk çekiyor? Anası kendini öldürsün! Tecavüze uğrayan kadın doğursun, bebeğe devlet bakar!***

Tüm bu söylemler Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'ne de İstanbul Sözleşmesi'ne de aykırı. Gelenek, görenek, örf, âdet, din gerekçe gösterilerek kadınların aşağı cins olduğu, kadına yönelik şiddetin meşru

görülebileceği gibi söylemlerin hepsi bu sözleşmelere aykırı. Siyasetçilerin söyledikleri bu sözler kişisel tarihimizde de, kadın mücadelesi tarihinde de ve AKP tarihinde de unutulmayacak sözler.

Anayasa'nın eşitlik maddesinde devletin "kadın erkek eşitliğini hayata geçirmekle yükümlü" olduğu yönünde düzenleme var ama uygulamalar ve söylemler bunun tersini kanıtıyor. En tepeden bir yetkili çıkıyor, "kadın kahkaha atmasın" diyor. Seçilen bir belediye başkanı "ben kadınla çalışmam, toplum bunu hazmetmez" diyebiliyor. Bir milli eğitim müdürü "kız çocukları yaz tatillerinde evde annelerine yardım etsin, erkek çocuklar ise babalarının ya da erkek akrabalarının işyerlerinde çalışsın" diyor. Bir bakanlık müsteşarı, bakanlıkta çalışan ve birkaç dil bilen kadın uzmanları "çay demlemeyi, dolma sarmayı" bilmemekle eleştiriyor! Biri "hamile sokakta gezmesin" diyor. Ders kitaplarına baktığınızda kadınları aşağılayan, kız çocuklarına "uymaları gereken" kalıpları öğreten bir sürü ifade görüyorsunuz.

Bu durum dalga dalga yayılıyor tabii ki. Tecavüze ve öldürmeye kadar giden süreçte doğru düzgün hiçbir önlem alınmadığını, kadınları güçlendirici hiçbir mekanizma bulunmadığını görüyorsunuz. Bunun için yeterli bir bütçe, personel ayrılmamış, ciddi bir örgütlenme yapılmamış durumda. Sadece cinayet ya da tecavüz söz konusu olduğunda en yüksek ceza isteniyor. İktidarın kadına karşı şiddeti ortadan kaldırma yönünde iradesi yok; ağır ceza istemek -ki bunu bakanlık da dillendiriyor- odağı saptırmak dışında bir işe yaramayan, hatta iktidarın işine gelen popülist bir söylem.

***En ağır ceza verilmiş olsa da bunun şiddete maruz kalan kişiye ya da öldürülen kadının yakın çevresine nasıl bir faydası oluyor? Verilen ceza kadının yaşadığı mağduriyetin engellenmesini ya da sonuçlarının hafifletilmesini sağlamıyor. Cezaların caydırıcı bir etkisi oluyor mu? Caydırıcı cezalar neler olabilir?***

Öncelikle tazmin mekanizması dediğimiz şey sadece para ödenmesi değil. Tazmin mekanizmasının kadını güçlendirecek bir mekanizma olarak işleyebilmesi gerekir. Bu, herhangi bir destek olabilir, psikolojik destek olabilir, yeni bir hayat kurması, yeni bir ev açması, tekrar ayaklarının üzerinde durması, çocuklarını yanına alabilmesi için gereken destekleri sunmak anlamına gelebilir.

Cezaların caydırıcılığı konusunda öncelikle bir devletin ceza adaletine yönelik bütünlüklü bir politikasının olması gerekir. Türkiye'de bu konu oldukça sıkıntılı. Cezayı çok ağır belirleyip infaz rejimiyle otuz yıl ceza verip iki yıl sonra faili dışarıya çıkarmamalısınız. Ayrıca her suçun cezası da otuz yıl mı olmalı? Otuz yıl boyunca cezaevinde kalmak sosyal idam gibi bir şey. Ağırlaştırılmış müebbetle cezaevinde sahip oldukları birkaç hak da mahkûmların elinden alınıyor. Ortak alanların kullanılmasının kısıtlanmasını da getiren bir süreçten bahsediyoruz.

Ceza hukukunda cinsiyetçi uygulamaların tümünün ortadan kaldırılmasına yönelik bir politika izlenmesi gerektiğini düşünüyorum. Ceza indirimi konusunu da her vakaya göre incelikli bir şekilde ele almalıyız. Tabii ki Ceza Kanunu'nda "kravat taktı, iyi gözüktü, o yüzden indirim uygulayalım" diye bir indirim kriteri yok. Ama olay öyle bir şekilde gelişmiştir ki faile indirim uygulanması gerekiyor olabilir. Hâkim de takdirini bu yönde kullanabilir. Vaka gerektirdiği için hâkimin indirim uygulaması başka bir şey; failin erkek olmasına dayalı kalıplaşmış rollere dayanarak indirim vermesi başka. Örneğin Ceza Kanunu'nda "erkekliğime hakaret etti, öldürdüm" indirimi yoktur. Bu ve benzeri tüm haksız tahrik indirimleri, cinsiyetçi "erkeklik" indirimleridir. Bu gibi cinsiyetçi uygulamaların önüne geçecek ya da hâkimlerin cinsiyetçi kararlarını denetleyecek mekanizmalara ihtiyaç var. İstanbul Sözleşmesi'ne göre kültür, örf ve âdet, gelenek veya namus bu kararlara gerekçe olarak kabul edilemez. Yargıtay, tek bir içtihadı birleştirme kararıyla bu cinsiyetçi uygulamaları sonlandırabilir.

İddia edilen bir diğer şey de en ağır cezayı verince diğerleri üzerinde caydırıcı bir etkisi olacağı. Oysa idam, hadım gibi cezaları tartışmak kadar geri bir nokta olamaz. Eğer biz bir hukuk devletiysek, yasalarla yönetiliyorsak ve eşitlikten bahsediyorsak, o eşitliği sağlamak için devletin mekanizmalar kurması gerekiyor. Bunları geliştirmek yerine bir devletin idam, hadım gibi birtakım tartışmalar açması kendi sorumluluğunu gözden kaçırmamasından başka bir şey değildir. Kadınların ve toplumun bu konuda çok dikkatli olması gerekiyor.

***Kadın-erkek eşitliğinin sağlanabilmesi için ihtiyacımız olan kurumsal mekanizmalar üzerine konuşabiliriz. Önerileriniz arasında cinsel taciz kriz merkezleri, Alo Şiddet hattı gibi uygulamalar da yer alıyor. Bu gibi uygulamalar nasıl etkili olabilir?***

Kadın cinayetleriyle, kadına yönelik şiddetle ilgili harekete geçebilecek, bizzat işin takibini yapacak bir birime ihtiyaç var. Kadın cinayetleri Türkiye'de bu boyuttaysa bununla ilgili harekete geçebilecek bütün bileşenleri içerisinde barındıran özel bir yapı kurulması gerekiyor. Bu, devletin bu durumu ciddiye aldığını ve bununla ilgili adım attığını gösteren bir şey olur. İmzacısı olduğu İstanbul Sözleşmesi'ne göre devletin cinsel taciz kriz merkezlerini zaten kurması gerekiyor. Var olan 183 Alo Şiddet telefon hattı çocuk, engelli, yaşlı, şehit yakınları ve gazilere yönelik hizmetler hakkında bilgilendirme ve yönlendirme sağlayan bir hat olarak çalışıyordu. Biz kapsamını tartışırken adı değiştirildi; artık 183 Sosyal Destek Hattı! Kadınların 7/24 her yerden ulaşılabilceği, sadece kadınlara destek sunabilecek özel acil hatlara ihtiyaç var. Sığınakların sayısının artması ve ulaşılabilirliğinin sağlanması çok önemli. Sığınakların sayısının artırıldığı söyleniyor. Bakanlık, küçük yerlerde birtakım kalınacak yerler kiralyor, belirliyor. Ancak bu yerlerin standartları ne? Ne kadarı bağımsız



uzmanlarca denetlenebiliyor? Sığınakların yerinin gizli olması ama buna dair izlemenin yapılabileceği şeffaf bir işleyişin olması gerekiyor. Oysa hükümet nezdinde sığınak kelimesinin kullanılması bile sorun yaratıyor. Sığınak yerine konukevi demeyi tercih ediyorlar. Kadınlar orada konuk değil; hayatlarını kurtarmak için oradalar. Bu sığınaklarda kadınlar hangi desteklerden yararlanabiliyor? Kaç kadın sığınaktan iş bulup güçlenerek çıkıyor? Çocuğundan ayırırsa onu yanına alabiliyor mu? Sığınaktan çıktıktan sonra yeni bir hayat kurabiliyor mu?

Yerel yönetimlerin sığınak açma sorumluluğu var. Ancak bu sorumluluğu yerine getirmesi için belediyeler üzerinde baskı oluşturulmuyor; denetim yok çünkü irade yok. Belediyelerin işlettiği sığınaklarla ilgili de önemli şikâyetler bulunuyor. Kadınları iş aramak için dışarıya bırakmayan, giriş çıkış saatlerini denetleyen, telefon kullanımını kısıtlayan, kilit altında tutan belediye sığınakları da oldu. Hatta kadınlara oraların temizliği yaptırıldı.

Kolluk kuvvetleri şiddete uğrayan kadın başvuruda bulunduğu anda yanlış yönlendirmelerde bulunabiliyor. Mesela, polis kadına bir süre ortamdan uzak kalması gerektiğini söyleyip kadına köydeki ailesinin yanına gitmesini önerebiliyor. Gönderdiği bölge, jandarma denetiminde ise işi jandarmaya havale etmiş oluyor. Jandarma da kadını polis bölgesine yönlendirebiliyor. Yani kolluk görevlilerinin sorumluluk üstlenmeyip sorumluluğu başka birimlere havale ettiği bunun gibi örnekler var. Oysa, karakollar, şiddet gören kadınların en kolay ulaşabildikleri yerler. Karakolların bu duruma göre organize edilmesi, her karakolda şiddet gören kadınlarla ilgilenecek mevzuata hâkim birimlerin olması gerekiyor.

Mahkemeler şiddet uygulayan kişi için evden uzaklaştırma kararı alıyor ancak bu kararın uygulanmadığı pek çok vaka var. Kadın mahkemeye başvurduğunda uzun süren, ertelenen davalarla karşılaşılıyor. Sonunda hâkimler cezayı erteleyebiliyor ya da para cezasına çevirebiliyor. Ya da tarafları uzlaşmaya zorlayıp herhangi bir cezai yaptırım uygulamayabiliyor. Gerekli destek mekanizmasını bulamadığı durumda kadınlar şikâyetini geri çekebiliyor. O zaman da olay bireyselleştirilip yetkililer tarafından “şikâyetçi, şikâyetini çekmiş; yapacak bir şey yok” denebiliyor.

Kadın evden ayrılmaya çalıştığında onu destekleyen doğru dürüst bir mekanizma yok. Dolayısıyla kadını şiddet sarmalının içinde kalmaya mecbur eden bir süreç işliyor. En sonunda kadının öldürülmesiyle, sakat bırakılmasıyla karşı karşıya kalıyoruz.

***Kadınların kendilerini kurtarmak için kendilerine şiddet uygulayan erkekleri öldürmeleriyle sonuçlanan vakaları görmeye başladık. Mesela Nevin Yıldırım ve Kastamonu’da N.M., tecavüzcülerini öldürmeleriyle yargılandıkları davalardan müebbet hapis aldı ve ceza indirimi uygulanmadı. Diğer yandan***

***kadınların kendine şiddet uygulayan erkekleri öldürmesini kahramanca karşılayan bir kesim de bulunuyor. Bu iki tavrı nasıl değerlendiriyorsunuz?***

Ceza Kanunu'nda zaten meşru müdafaa ile ilgili düzenleme bulunuyor. Bu konuda da yasalarla ilgili sorunlu bir durum yok. Birisi sizi öldürmeye çalışıyorsa tabii ki ona karşı çıkacaksınız. Hukuk, karşınızdaki tehlikeden sizi kurtaracak bir fiilde bulunmanız üzerinde duruyor. Bunun da kendini koruma, durumu savuşturma sınırının aşılp aşılmadığı üzerinden değerlendirilmesi gerekiyor.

Bu değerlendirme her vakaya göre değişir. Bir meşru müdafaa hâli varsa ve meşru müdafaa sınırı aşıldıysa mahkemeler bunu dikkate alarak karar vermeli. Kadın örgütleri bu nedenle de indirimlerin toptan kaldırılması gibi bir talepte bulunmamalı. "İndirimler kaldırılсын!" derken bu indirimlerden kadınların da yararlanması gerektiğini unutmamalıyız. Kadın ceza indiriminden faydalanması gerektiği hâlde bu haktan mahrum bırakılıyorsa buna tabii ki karşı çıkmak gerekiyor çünkü bu da yargının cinsiyetçi uygulamalarına örnek.

Ayrıca mahkeme olayın arka planını mutlaka dikkate almak durumundadır. Örneğin, yıllardır şiddetin devam ettiği bir durum var, kadın üzerinde öyle bir baskı yaratılmış ki kadın artık karşısındaki elini kaldırdığında bile kendisini öldüreceğini düşünüyor olabilir. Mahkemelerin, buradaki baskıyı, kadının içinde yaşamak zorunda bırakıldığı hayatı, psikolojik durumunu dikkate alması, ayrıntılı bir değerlendirme yapması, bağımsız uzmanlardan destek alması gerekiyor. Ancak buna benzer örneklerde bile kadınların tavrını sorgulayan ya da kadının içinde bulunduğu ruh hâlini dikkate almayan cinsiyetçi uygulamalarla karşılaşyoruz.

Cinsiyetçi uygulamalar karşısında kadınlar da şiddete başvursun demiyorum. Bahsettiğim, yaşanan vakaların çoğunda kadınların hayatta kalmak, haksız bir saldırıyı önlemek için meşru müdafaada bulundukları ve bu durumun kanunlarda düzenlendiği, meşru müdafaa söz konusuysa ceza verilemeyeceği. Yasalar uygulanmıyorsa kadınlar da kendi cezalarını versinler; kendi kendinin hâkimi ve savcılar olsunlar diyemeyiz. Şiddete uğrayan her kadının kendi hukukunu uygulamasını savunmanın mümkün olmadığını düşünüyorum. Bu, gerçekçi de değil. Toplumdaki eşitsizlik algısını, cinsiyetçi bakış açısını değiştirmeye yönelik çalışmalara ihtiyacımız var. Kadın erkek eşitliğinin sağlanması; kalıplaşmış cinsiyet rolleri, örf, âdet, din, gelenek, kültür gibi hiçbir mazeret ileri sürülmeksizin kadına karşı şiddetin önlenmesi öncelikli bir devlet politikası olarak ilan edilmeli ve bunun gerekleri yerine getirilmelidir. Aksi hâlde tüm sorumluluk şiddet gören kadının omuzlarına yüklenmiş oluyor. Ona âdeta "Başına bir şey gelirse bununla sen başa çıkmak zorundasın" denmiş oluyor.

***Türkiye'de kadına yönelik şiddeti kamuoyunda daha fazla tartışmaya başladığımız 2000'li yıllar çatışmasızlık koşullarının yaşandığı yıllardı.***

***Bugün Türkiye’de iç savaş ortamının şiddetlendiği bir dönemden geçiyoruz. Sokağa çıkma yasaklarının uygulandığı yerlerde pek çok kadın da hayatını kaybetti. Kadınların çıplak bedenleri teşhir edildi. İfade ve yayın özgürlüğü konusunda da kısıtlamalar getiriliyor. Mesela Cumhuriyet gazetesi yazarları Can Dündar ve Erdem Gül müebbet hapis cezasıyla yargılandığında buna karşı da büyük bir tepki gösterilmiyor. Akademisyenler bölgedeki koşullara yönelik bir açıklama yaptığında büyük bir lince maruz kalıyorlar. Şiddet ve ağır cezalar buralarda da kanıksanıyor ve normalleştiriliyor. Yükselen militarizm, ifade özgürlüğünü kısıtlayan bu uygulamalar ve sürekli ağır cezalardan bahsedilen bu iklim kadına yönelik şiddeti nasıl etkiliyor?***

Kadına yönelik şiddetle ilgili suçlarda ağır cezalar yerine cezasızlıklarla karşılaşıyoruz. İnsanlar bu cezasızlık durumunu gördüklerinde bu sefer en ağır cezaları talep ediyorlar. Ancak ağır cezalar gazetecilere, Cumhurbaşkanı’na hakaret ettiği iddia edilen kişilere veriliyor. Bildiriye imza atan akademisyenler bununla tehdit ediliyor. Ülkedeki genel şiddet ortamı elbette kadına yönelik şiddeti de yükseltiyor. Çatışmaların olduğu yerlerde kadınlar her zaman daha da korunmasız hâle, hatta hedef hâline geliyor. Çatışma dönemlerinde, ekonomik krizin yaşandığı dönemlerde, zorunlu göç koşullarında şiddet daha da artıyor. Kadınların maruz kaldığı tehlikeler hayata tutunmalarını erkeklerden çok daha farklı etkiliyor. Bu koşullar bölgedeki, Ortadoğu’daki savaşın içinde olan kadınları Batı’daki kadınlardan çok daha fazla etkiliyor. Cinsel saldırıların savaşlarda, kadınlara yönelik bir silah olarak kullanıldığını artık maalesef hepimiz biliyoruz, tüm dünya biliyor. Kadınların barış talebini bu kadar sahipleniyor olmasının nedeni, savaşın kadınlar için ne anlama geldiğini biliyor olmaları. Kadınlar bu yüzden barış için bu kadar ses çıkartıyor, mücadele ediyor.

**Söyleşi için çok teşekkür ederiz.**

<sup>1</sup> Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2008, <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/siddet.shtml> ve Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması 2014, <http://tkaa2014.kadininstatusu.gov.tr>

<sup>2</sup> Karşılaştırmalı veriler için bakınız <http://tkaa2014.kadininstatusu.gov.tr/tr/17990/Ozet-Istatistikler>

<sup>3</sup> <https://istifhane.files.wordpress.com/2013/03/kadincinayetleri-tutanak.pdf>

<sup>4</sup> <http://www.hurriyet.com.tr/bakan-sahin-4-yilda-666-kadin-olduruldu-23326994>

<sup>5</sup> <http://www.baskahaber.org/2014/04/oldurulen-kadnlar-adalet-bakanlgnda.html>

<sup>6</sup> Ailenin Korunması Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Dair Kanun, 8 Mart 2012 tarihinde *Resmî Gazete*’de yayımlanmıştır. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120320-16.htm> (11 Şubat 2016 tarihinde ulaşılmıştır.)

<sup>7</sup> İstanbul Sözleşmesi olarak bilinen sözleşmenin resmi adı Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi’dir. Türkiye Mart 2012’de sözleşmeyi imzalayan ilk ülkedir.

<sup>8</sup> Bu toplantıların ilki 24 Kasım 2015’te, diğeri 19 Aralık 2015 tarihlerinde düzenlendi. Ağırlıklı olarak sunumlar üzerinden ilerleyen ilk toplantının ardından yapılan ikinci toplantıda öncelikle “Kadın Cinayetlerinde Cezaların Ağırlaştırılması, Haksız Tahrir ve İyi Hâl İndirimlerinin Kaldırılması Bizim Ortak Talebimiz mi?” sorusu üzerine tartışıldı. İkinci olarak hükümetin üzerinde çalıştığı “Ceza Muhakemesinde İş Yükünün Azaltılması Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı” üzerine tartışıldı. Tartışma sonuçlarının yer aldığı sonuç bildirgesine bu link üzerinden ulaşılabilir: <https://www.ceid.info.tr/> (11 Şubat 2016 tarihinde ulaşılmıştır.)